Преподобному Патерові А. Г-ві, О. в. В., що перший відчув та зрозумів злидні еміграції і своєю ініціятивою започаткував допомогу вигнанцям.

Коли Петрик добіг до манастиря, що острівцем спокою випинався на горбку понад метушнею галасливого міста, — залізну манастирську браму вже замкнули наніч.

— Та й що ж тепер? — розпучливо оглянувся довкола засапаний хлопчик.

Дощовий підзимковий вечір намоклою загорткою сповив місто, а змерзлий лихий вітер бив, мов різками, в обличчя, груди, спину. Заповзав під комір благенького Петрусевого плащика. Ліз аж під сорочку, а вона, промочена потом, болючими смугами прилипала до розігрітого ще тіла, що на ньому простуджений вітер шукав тепла.

Вулицею, попід глухим і до всього байдужим манастирським муром, і задня ворушилось мало прохожих. Тепер же тільки каламутне проміння ліхтарні повзало промитими, блискучими плитами хідника і зараз же відскакувало в тінь, ніби переконавшись, що — марні зусилля перемогти пітьму й осушити заплакані тротуари. Коли ж зневірений промінчик потопав у тіні, — з-за муру висувалися страшні, чорні пазурі й сягали аж самого ліхтаря, або намагалися зловити й Петрика. І хоч Петрусь добре знав, що ті влізливі лапи — в дійсності тільки тіні дерев за стіною манастирського саду, але ж, коли вони тремтіли біля самих його ніг, — він щільніше втулявся в сухий куток склепіння брами й заплющував очі.

Ах... ах!... Який же нещасливий день!...

Сьогодні Петрусь рішуче скрізь спізнявся. Спізнився до лікарні, куди відвезли брата. У винарні, де Дмитро робив шампана, розірвалася бомба з вуглекислиною й шпурнула його поміж бочки. Бідний, бідний Дмитрусь! Кажуть: поспішав перед святами!... Який він мабуть потовчений, коли ж його прибила "бомба", та який мусить він бути страшенно чорний, якщо облив його той "вугляний" квас!... Петрик довідався про нещастя аж по школі. Біг, як завжди, до винарні, щоб разом із братом їхати "додому" — в недалеке передміське село, де брати вже другий рік мали дешеве житло. Ллє ж Дмитро вже з-полудня був у лікарні. Покіль заплаканий і переляканий Петрусь знайшов шлях до шпиталю, почув від придверника, байдужого до людської розпуки, суху відповідь, що "стороннім" уже вхід заборонений. Про те ж, як Дмитрусеві, — придверник нічого не знав. Здавалось, що він навіть не знає, чи справді Дмитро є в лікарні! І зовсім байдуже було йому, коли довідався, що — крім "побитого бомбою" Дми-труся — у Петрика нема нікого рідного на цілому світі. Тільки біда сестра-жалібниця, проходячи сходами, затрималась на хвильку й сказала, що Дмитрусь таки справді тут і що він мабуть "за тиждень буде вже бігати".

Ні там, під ворітьми лікарні, ні тут, під брамою манастиря, Петрусь не міг збагнути, чого й куди "побіжить" статечний Дмитро "за тиждень". Тобто саме першого дня Різдвяних Свят. Та ж він ніколи й ніде не спізнявся, дарма, що ніколи не бігає, а ходить помалу... Ага! Сестра ще додала, що Дмитро "має всі кості цілі". Та невже ж таки на ньому залишились самі кості?...

Петрусь бачив у своїй уяві страшну чорну потвору-кістяка замість гарного, любого брата. Судороги душили йому горлянку й по дорозі на двірець хлопчик мав перед очима тремтливі сяйва, що, проходячи крізь його сльози, розпливалися в імлисті плями. В тих плямах потапали площі,

вулиці, доми, всі такі однакові, всі байдужі, всі дихали втомою й мокрим холодом.

— "Куди ж побіжить Дмитрусь за тиждень?" — майже вголос запитав себе ще раз Петрусь, спинився на ріжку вулиці і побачив, що перед ним — незнайома площа. Новий страх охопив його: він зблудив! Тоді метнувся назад, ллє все кружляв по незнаних вулицях. Коли ж нарешті насмілився запитати якогось хлопця, — той, кілька разів перепитавши, тільки махнув рукою: — Ой, ой!... Мусиш, молодий пане, трамваєм... так і так...

Але Петрусь мав тільки місячну залізничну карту, — грошей же ніяких. Коли ж прибіг на двірець, останній "його" потяг, що спиняється "на їхній" зупинці, тільки від'їхав.

Зломаний і сполоханий, як загнане звірятко, хлопчина блукав різними вулицями. Знайомих не міг пригадати; братова винарня —— замкнена; школа — — також; з двірця вночі виженуть

— про це колись говорив Дмитрусь. І зне-чев'я згадалось...

Майже кожного дня по школі мав Петрик одну-дві вільні години, поки брат кінчив свою працю. Ходив тоді по місті: годував у парку пташок, оглядав блискучі виставові вікна крамниць, особливо ж — з частками та приладдям для мотоциклів і автомобілів. А якось, коли трапилось несподівано свято й у школі не було навчання, — він заблукав аж на шпилястий горбок над річкою, де в тихих вулицях пишалася в зеленому, кучерявому саду велетенська манастирська церква. Було тут зовсім інакше, як у місті. А ченці, підперезані шкуратяними поясами, були — ну, майже такі, як у Печерській Лаврі, де — щоправда — один тільки раз у житті, ще зовсім

малим, їв Петрусь дуже смачні проскурки. По стінах церкви, і зокола, і зсередини, були також ніби знайомі образи, знайомі не тільки ж із Старого та Нового Завіту Божого, але знову ж таки — аж із Києва. Принаймні він відразу впізнав свого Святого Патрона — Петра з велетенським ключем. Пізнав і царя Давида, і блудного сина, отого, що не слухав свого тата і "їв із корита, вкупі зо свиньми."

Та найбільш утішила Петруся велика статуя

Святого Венедикта, що тихо стояв під широкою зеленою пальмою. Був це "вилитий" Петрусів дідусь, отець Іван, що його Петрусі, любив не менш, а... може навіть більш, як покійного батька. І коли Петрик сидів у чудово вирізуваних лавках серед порожнього присмерку велетенського храму та довго вдивлявся в любе йому обличчя, — то Святий явно всміхався до нього й навіть неначе щось шептав.

От, і в цю мить любий дідусь поворушив головою, аж борода йому затремтіла, ніби срібне, крило. Ось-ось він виступить із-під пальми й погладить його низенько в пристри-жену голівку, як колись, там...

Малий Петрик у часі дозвілля, коли йому бувало сумно, коли інші школярики розповідали про маму, про затишок дому, про гарні подарунки, що приніс їм Святий Миколай, — біг до церкви на шпилі. І саме на свято Миколая трапилось, що Петрусь дужче, як усе, відчув гіркість самоти й вигнання. Був того дня вільний і вранці "пішов у гостину до дідуся." Просидів у церкві аж до півдня, мовчки розповідаючи дідусеві про свої й Дмитрові кривди. Заспокоєний щирою розмовою, трохи здрімав і несподівано почув, як чиясь тепла рука лягла йому на рамено. Всміхнувся ще спросоння до того, хто його збудив, і побачив перед собою старого ченця. Не був він подібний до дідуся

Венедикта, не мав ані бороди, ні вусів, але ж дивився на нього також дуже ласкаво.

— Часто бачу тебе в церкві, —— м'яко промовив чернець. — Про що ти молишся, хлопчику, до Святого Патріярха?

Петрусь трохи засоромився й спустив голову. Але помалу почав відповідати на запити й повільно розповів свій нескладний життєпис. Розмова скінчилася аж у гарно вимальованому рефектарі, де того дня Петрик обідав укупі з ченцями. А обід був такий, як колись "вдома": з сардинками й помаранчами. Та не тільки сам обід, — ще сподобалось йому, що "братія" починала їсти тільки на знак ігумена-пріора: він стукав по столі маленьким молоточком. І те його втішало, що й у їдальні він знову здибав постать "свого" дідуся, що ласкаво дивився, з яким смаком ковтав Петрусь товсту сардинку. По обіді Пет-рика повели в садок — великий, із прометеними від снігу доріжками й велетенським хрестом посеред копичастого, округлого квітника, обсадженого темно-зеленими букшпанами. Всі ченці були до нього вельми ласкаві, а один патер навіть розумів по-українськи й звав його, мов дорослого — "Петро." Аж увечері виходив із манастиря малий Петрусь із великою коробкою повною помаранч, горіхів та фіг, що звичайно приносить дітям Св. Миколан.

— Але, колись іншим разом іще матимеш і від дідуся, — усміхнувся чернець, що привів його в манастир і тепер сам випроваджував аж до брами.

Отож сьогодні, коли самітній Петрусь опинився справді "на бруку", не маючи де перебути мокру ніч, — впало йому на думку впроситися на нічліг до ласкавих ченців. Якщо ж бо вони мають таку гарну їдальню й так багато всяких покоїв, то напевне у них є і якась там канапа, як була в покою дідуся

Івана, де раз-у-раз ночували гості, що їх застукав дощ чи вихровиця!

Але ж Петрусь спізнився і тут. Брама була замкнена: на стук ніхто не відзивався, дзвінка ж, видимо, тут не вживали. Та не було вже куди йти звідсіля. — Петрусь присів у куточку склепіння, що вдолині мало заглиблення.

— "Чисто, як Пірам у будці!" — згадав про песика на своєму подвір'ї, на селі, — і зітхнув тяжко: — "Добре йому: він удома!..."

А вітер рвав усе дужче. Туман перейшов у мряку, а незабаром мряка перетворилась у снігову кашу. Петрик силоміць підвів очі, над якими вже злипалися повіки, на темну храмову масу за стіною: — Дідусю Святий! Ти ж не допустиш, щоб сталося мені щось лихе біля самого твого дому! Як не маєш канапки, то дозволь хоч тут... — і зачув, що хтось підходить позад його до брами.

Прудко крутнувся і побачив у світлі ліхтарні ченця в широкому плащі Гі з валізкою в руці. Вітер ніс його просто під браму, але намагався вирвати з руки крисатий бриль, що його чернець притримував на голові.

Петрик радісно пізнав венедиктинця й метнувся до нього: — Отче! Отче!...

Зморений подоріжжю чернець, та ще більш утомлений тим, що довелось порушити стисло впорядковане життя, мало не випустив із рук валізки й бриля. Слухав ізпочатку непов'яза-не, пересипане чужими словами Петрикове оповідання й почав дзвонити, смикаючи за ретязь із чорним хрестом, що його не помітив у верхній частині брами Петрик. Дзвінок звучав

безнадійним голосом покинутої сироти, що на неї не зважає завмерлий світ. Справді, неначе крім ліхтарні та вітру, не було ніде довкола нічого живого, здібного до руху.

Вже Петрик устиг докладно розповісти хід свого нещасливого дня, коли, нарешті, кам'яними плитами манастирського двору зашкрябали важкі чоботи. Крізь хвірточку на блимаючому тлі ліхтарні висунулася заспана голова.

— Це я — Пляцидус. Впусти, брате Фльоріяне!

Брат-дверник привітався побожною формулою і, орудуючи важким ґотицьким ключем у масивному замку брами, говорив чисто й швидко, як говорить людина, що ще не прокинулась остаточно: — Вибачайте, достойний отче! Спокуса... Задрімав я. Цілий день витирав підлогу в храмі. Дощ і болото. Болота і дощ. Ну й погода ж! Заступаю від ранку ще й брата Мансвета — захристіянина: розломило його ревматизмом.

Коли брат Фльоріян замкнув браму, аж тоді побачив він на манастирському подвір'ї Петрика, що влип у мокрий плащ патера Пля-цидуса. З німим запитом глянув здивовано Фльоріян на патера. Але ж і в патерових очах прочитав заклопотану непевність. Обидва не пригадували собі такого випадку, щоб хтось чужий уночі переступив манастирську браму.

Брат Фльоріян розклав руки: — Та й куди ж із ним тепера? Спокуса...

Обидва добре пам'ятали манастирські приписи: там написано цілком певно і ясно, що ніхто чужий не сміє

перебувати за манастир-ськими брамами без дозволу отця абата.

— Підносити з ложа найдостойнішого? — ніби сам себе запитав патер.

— Може впустити в павільон, де даємо обіц убогим? — шукав розв'язки брат.

-— Та що ти, брате?! — патер Пляцидус покрутив головою: — Там же замерзне до ранку. Нін і так певне вже простуджений!...

І патер уже був скинув із себе плаща та вишукував сухішу частину, щоб прикрити нею тремтячого хлопчика. Але враз затримався. І Іеред очима знову цілком ясно став манастирський припис: чернець не сміє розпоряджати жодною річчю з манастирського майна.

— Хіба збудимо патера пріора? — розгублено спитався отець Пляцидус.

— Боженьку ж мій! — щиро замахав руками брат. — Патер пріор цілісінький день мучився із зубами. Навіть у хорі співати не міг. Де там!... І так, чи до свята одужає.

Шалений подув вітру шурхнув по дворі лапатим листям каштанів і крилами розкинув чернечі плащі. Згасив Фльоріянів каганчик, кинув в обличчя жмені водяного пороху, перемішаного з голочками снігу і був би звалив Петрика, коли б його зледеніла ручка не вчепилася була за патера Пляцидуса.

— І чого ж ми тут стоїмо на вітрі? Ходімо хоч під порталь.

Беззуба зима зашамкала сухим листям під ногами ченців. Широкий двір згубився в темряві й видався безмежним простором. У тій пітьмі тільки раз-по-раз виблискував золочений вінок над головою Розп'ятого на високому хресті, ніби живчиком било Святе Серце. Минаючи той хрест, патер, не затримуючись, підніс свій широкий капелюх, ніби вклонився приятелеві, і вступив під накриття порталю.

Знечев'я обидва ченці скам'яніли: важкі церковні ковані двері безгучно самі відчинились. Великі ключі з металевим зойком випали з рук брата Фльоріяна на кам'яні плити, коліна йому підломились, а очі вирячились.

"Як?... Хто міг відчинити двері храму, які він звечора уважно замкнув, оглянувши попереду всі темнаві закапелки? Не злодія шукав, тільки втомленого життєвими турботами мандрівника долиною земною. А проте!..."

— Отче! — вхопив Фльоріян за руку патера. — Отче! Чи ви бачите? Таки ж двері відчи...

Та патер Пляцидус не чув розпучливого вигуку. Він сам теж упав навколішки на порозі храму й без тямки придивлявся, як на головному вівтарі швидко, одна по одній розсвічувались свічки, як неймовірно ясно розгоряється світло "вічної лямпади", радістю й ясністю заповняючи прегарний Божий храм, навіть і при повному звичайному освітленні завжди притемнений. А в захристії спокійно й рівно дзвонить дзвінок, як на початок Служби Божої. Скликає голосно й певно.

—Боже! Що ж це? — беззгучно повторяють патерові уста, а дрібне тремтіння повзе по раменах і молитовно підносить руки обидвом ченцям.

І вони бачать, що до храму просто вбігають, а не поважно, як звичайно, входять брати. Дехто навіть уже в самому храмі запинає свій пояс, інші поправляють волосся. Не дбають про вславлений Бенедиктинський порядок. Товпляться в один стривожений кут. А всі погляди мов струни напнуті, промінням сходяться на вівтарі.

Звідтіль просто з відчинених дверей помалу посувається, мов пливе, поважний чернець. Каптур насунений аж на очі, тільки біліє срібна борода. В руці абатський жезл, оздоблений хрестом.

Але ж це — не їхній голений, як і всі отці, абат. Що ж він? — шукає братія очима '-"^т пріора.

Та ж їхній отець — так, як і всі вони, цілком розгублений. Бо ж не знає: хто це і з причини. Той хтось — і незнаний, і такий знайомий, маєстатичний, і повний ласкавости, і вражаючий надземною повагою?

Але у ченців, наскрізь пронятих суворим, непорушним манастирським порядком, все більш наростає неспокій: чому ж цей "чужий абат" порушує незломні досі приписи Закону Святого Венедикта? І "справжній", "свій" абат, спираючись на жезл — ознаку абатських обов'язків і прав, уже робить крок наперед. Ось він нарівняв на собі свій нагрудний хрест і зараз спитає чужого: — "Яким правом, отче?"

А той, "не свій", тимчасом уже підплив до порталю. Став на порозі й простяг до Петрика, що його враз пізнали всі ченці, — білу, мов оплаток, руку. Пригортає до себе дитину. Накриває своєю мантією, як мати хусткою. І, обернувшись знову до храму, відсуває кобку зі свого обличчя:

— Suscepimus, Ueus, misericordiam tuam, in medio templi tui.

— "Приймаємо, Боже, милосердя Твоє серед святині Твоєї!" — лунає настороженою тишею неземний голос.

І, мов звалені хуртовиною, падають усі ченці ниць. Тільки сам Петрик стоїть на ногах, обіймає білобородого, гладить та цілує раз-у-раз абатову білу руку й дзвінким, повним щастя голосочком лунко дріботить серед осяяного храму:

— Дідусеньку дорогий!... Дідусеньку!... Ну, що ж: не казав я, що ти мене не покинеш мерзнути?! Ще й покладеш спати на канапці, правда?! Ти не гнівайся, що я говорю в церкві. Але ж я — такий щасливий! Бо ж люблю тебе дуже-дуже!...

Бурхливими хвилями, варгановою хуртовиною замість непорушного Бенедиктинського "Паксу" (миру), налетіли на чернечі душі дивні, сяйні почування. Екстаза молитовности й безмірної вдячності! захоплює їх усіх. Бо їхній манастир поблагословив своєю появою сам їх Святий Патріях!

Та разом ворушиться в їх серцях і щось підсвідоме й немов сором заливає очі: як же це могло статись, що з першого погляду не пізнали діти свого отця?... Як могло статись і те, що так часто дивувало їх у святім письмі: "коли учні Христові йшли з Ним до Емаус і не знали, з ким говорять?!..."

А Патріярх, обіймаючи чужу дитину, кидає братії промінні слова:

— Діти мої любі!... Добре те, що пильнуєте ви, дбаєте й справно виконуєте найменші подробиці нашого уставу! Так і мусить бути. Тільки ж пам'ятайте, що всі приписи перевищує

цей: "Найбільш уваги виявляйте, коли приймаєте вбогих та чужинців. Господа бо Ісуса приймаєте в них."

— Діти мої, — мов із неба звучить далі святий голос. — Подумайте добре:

— Хто вбогіший на світі за дитину-вигнанця?...